

Csiszár Lajos:

Az ipari szakoktatás, különös tekintettel a középiskolák reformjára.

Petrescu Commen berlini román követ a Nemzetek genfi gyűlésén ezt mondta: „Romániának minden igyekezete az, hogy a semleges Schweiz módjára elismert állam gyanánt élhessen Európában.”

Megszoktuk diplomatáinktól, hogy a szabad Nyugat felé olyan szónoklatokkal rukkoljanak ki, melyek nemcsak az őszinteség látszatával bírnak, hanem progresszív tartalommal is és hozzá meglehetősen feltűnő kinyilatkozásszerűséggel is történnek.

Azt azonban csak mi tudjuk kisebbségiek, hogy a naivul kihangsúlyozottakkal szemben ép mindig az ellenkezője történik idehaza.

Odakinn úgy nőttek fel az emberek s minket is ahhoz neveltek, hogy egészen természetesen hangozzék előttünk az e fajta igazságos beszéd. Azok a külföldiek, akiknek polgártársai névtelenül milliókat ajándékoznak, hogy nemzetük államadosságát csökkentsék: nem számolnak a diplomata szóvirágaival, melyek arra szánvák, hogy leplezzék a szónoklatnak ép a fordítottjából álló otthoni kormányzati elvet.

Pedig Schweizot, a schweizi élet lényegét könnyen megcsinálhatná Románia. Csak nem kint, a külfölddel való elismertetésén kellene kezdeni a kérdést. Itt bent, itthon kellene elsősorban is életbe léptetnie valójában a schweizi közszabadságot. Ha nemcsak papíron volna meg a minden polgárnak kijáró alkotmányszerű igazság és egyenlőség; akkor Romániában Schweiz mintájára mindenféle nyelven egyenlően lehetne iskoláztatni. Ha a békeszerződésben vállalt kötelezett-

ségét Románia valójában be is tartaná, akkor már is fél Schweiz volna a mi hazánk. Megvolnánk elégedve, nem volna panaszunk, élnénk gazdag országunkban a legboldogabb életet, s taníthatnánk, ahogy akarunk.

Az ipari szakoktatást – eddig tartott gyűléseinken – már régen kimondotta a Magyar Párt, hogy kisebbségi szempontból fontosnak tartja a magyar ifjaknak a kereső pályákon való elhelyezkedését.

Megtanácskoztuk, megállapítottuk azt az iskola-típust is, mely kisebbségi viszonyainkra tekintettel leginkább megfelel ipari és kereskedő ifjaink kiképzésére.

A most érvénybe lépett középiskolai tanterv ifjainkat egyenesen az ipari pályára utalja, oda űzi; ezért kell megjeleníteni a pályákon való érvényesüléshez vezető helyes utat.

A középiskolai tanterv hét gimnázialis osztályba tömöríti a régi nyolc osztály anyagát. A harmadik osztályból a negyedikbe való belépéshez a kisérettségi letételét követeli. Tehát már gyermekkorában megkivánja a szelekciót.

A tudományos pályára már itt legalól megkezdji a rostálást.

A hetedik osztály elvégzése után az osztályvizsga a második rostálást jelenti. Az érettségi a harmadik rosta. Az érettségiben való 60–90%-os elbuktatási rendszer pedig azt a kormányzati elvet látszik kifejezni, hogy kisebbségi ifju mentői kevesebb próbáljon tudományos és lateiner pályára menni. Hogy ettől alaposan elmenjen a kedve, negyedik rosta gyanánt ott áll *a belföldi egyetemek felvételi vizsgája*. De még más bajok is fenyegetik a kisebbségi sorsban levő végzett ifjut. Ha leérettségizett és kezében a bizonyítvánnyal, külföldi egyetemen akar beiratkozni: még nem tudjuk, hogy e hétéosztályos érettségivel elfogadják-e mindenütt az egyetemeken.

Sok szülő egészen a vagyoni romlásig költ, csakhogy fia az érettségiig tanuljon s amikor az érettségihez vezető idő letelt, csak akkor látja szomoruan, hogy oknélküli volt a költsége. Minden reménysége összeomlott, a buktató rendszeren még a pótérettségi sem segített.

Az elbukott ifjak egyrésze katonának megy. A másik része, aki tudományos pályára szánta a lelkét, részben örökre

elveszett Erdély magyarságára nézve; ez ifjak kevés százaléka próbál csak ipari pályán boldogulni.

Hét-nyolc gimnázium után, amint magam igen sok esetben tapasztalom: nehezen tudnak ez ifjak az ipari munka és ipari élet sokszor nem szalon finomságaiba beletörődni. Jövőjüket másként építették fel maguknak a szülők tanácsára az iskola padjaiban. Ez a célzatos rákészültség ott maradt bennük a tudat alatt is és ezért szenved néha a munkások között az ipari pályára lépett úrfi-féle ficsur.

Ily esetben, természetes, hogy ha ki is tanul egy-egy ilyen ifju valamely mesterséget: amint alkalom kínálkozik, egy segédjegyzőségért, vagy más hasonló fixumos állásért odahagyja a biztos, jólindult és vagyonnal kecsegtető kereső pályát. Vagy ami ennél is rosszabb: e félbemaradt existenciából lesz az élet proletárja, vagy jobb esetben érettségis prolik. A városok vezető magyar köreire valóságos vérvesztés az ilyen tünet.

Nagy baj, hogy a szülők még mindig a régi többségi élet metódusán álmodják fiaik jövőjét, ahelyett, hogy menjenek ki mint iparosok a nagyvilágba gyakorlatot szerezni s úgy jöjjenek, mesterként vissza, érvényesülni. E helyett lecsúszni hagyják és vergődni, alárendelt és szükös helyzetben, ahelyett, hogy kevés küzdés után a maga gazdjává ösztönöznék.

E helyről is kötelességünk a szülőknek megmondani, hogy ne tartózkodjanak, ne féljenek ipari pályára adni gyermekeiket. Elég intelligens iparosunk van, még olyan is bőven akad, akinél nem a lealázó, házi munka elvégzése céljából tartanak tanoncokat.

Az olyan iparost, akinél éjszámra robotoltatják mindenféle nem ipari munkával a tanoncokat: kerüljék. Arra kellenek az ipari szakiskolák, hogy ifjaink a legteljesebb szakmabeli kiképzést megkapják.

Jegyezzék meg jól a szülők, hogy a mi kisebbségi szakiskoláink nem arra valók lesznek, hogy diplomákat osztogassanak, hanem, hogy a szaktudást és lelki szükséget a gyakorlati életre kielégítsék.

Igy látom a jövő iparosnevelést a mi szempontunkból.

Ami pedig a kereskedői szakmát illeti:

A kereskedő-pályát csak annak az ifjunak ajánlom, aki erre már eleve oly vagyoni erővel rendelkezik, hogy az üzletalapítás gondba nem kerül. Az ilyen egyén határozza is el aztán, hogy tanult kereskedő akar lenni.

Sajnosan tapasztaltuk és itt az ország színe előtt kell megállapítanom, hogy a kereskedőtanoncok jó nagy százlékát nem azért tartják, hogy kereskedői kiképzés révén existenciális jövőre képeznek ki, hanem a legközönségesebb napszámosmunkát végeztetik velük és pedig vasárnapokon és főként a zárás idején, a pihenésre szánt törvényes időn tuli időben.

Mint a polgári termelési rendhez tartozó egyénnek, fel kell emelnem tiltó szavamat s óvom a szülőket a négy középiskolát végzett jó hangzásu „kereskedőtanonc” pályától, mert amikor segédúrrá lenne a fia, akkor már nincs szüksége a főnöknek fizetett alkalmazottra, álláshiány miatt a legközönségesebb napszámos munkára kell rászorulnia. Igen sok ifjunak ekkor jut eszébe az ipari pályára menni.

Amidőn e szomorú tényről leszögezem, sajnos, ennek igazsága elől kitérni nem lehet.

Eleddig beszéltünk, tárgyaltunk e kérdésekről, de a kontemplálás és busuláson túl nem vittük az egész szakoktatási kérdést. El tudnék beszélni egy hétig is ebbeli feladatainkról, de a beszéd még nem tett.

Tudjuk rég, hogy a szakoktatás megoldásához mi kell; tudjuk, hogy miként kellene megvalósítani a kisebbségi magyar jövő eme intézményét. Ezért arra kérem a mélyen tisztelt Közgazdasági nagygyűlést, tegyen a Pártnak javaslatot egy szakiskolai bizottság megválasztása iránt.

Ma nincs gazdája az egész szakoktatási kérdésnek. Nincs az erdélyi magyarságnak megalapozott közvéleménye sem. Ismeretlen fogalom nagyközönségünk előtt az ipari szakoktatás és ipari jövő kérdése és annak egész életünkre való fontossága!

Egy bizottság, illetve annak végrehajtó tanácsa volna a felelős az egész ügyben. Akiket e bizottságba felkérünk s akik ezt vállalják, lesznek a felelősök.

E bizottság legfőbb feladata volna megállapítani, hogy melyik városban e téren milyen magyar intézményt kell lé-

tesíteni, nehogy konkurrensok keletkezzenek s a bizottság gondoskodna az anyagiakról.

A bizottság adna ki felvilágosító brosurákat e gyakorlati iskolákról. Közszellemet teremtene a kereső pályák megszerrettetésére. Felvilágosítaná a fixumok után loholó bátortalan tömeget, hogy ne a számlajortján keresse életboldogulását, hanem a komoly ipari és kereskedelmi munkában.

Az érettségien elbukástól és négyévi oknélküli időpocsékoló improduktív tanulástól mentené meg a bizottság a magyar ifjak sok százait, hogy amikor az érettségien megbukna, már meg tudja keresni a mindennapiját.

Kérem ezért a következő határozati javaslatom elfogadását:

Tekintettel a középiskolák mai reformjára és a kormányzati rendszer következtében ifjainknak a lateiner-pályáról való teljes kirekesztésére, de ezenfelül főként abból a célból, hogy:

1. a városi élet magyar jellege megőriztessék,
2. a jelenlegi intelligens iparososztályra következő hasonló, új generáció folytatólagosan neveltessék,
3. a mai műveit városi magyar középosztály vezető ereje továbbra is biztosíttassék és végül, hogy
4. a magyar faj részére a kereső pályákon való további érvényesülés mellett a mindennapi kenyérkereset lehetősége elérjék:

mentől hathatósabb gyakorlati irányu közgazdasági – ipari és kereskedelmi – állandó szakoktatást tart sürgős szükségesnek.

E cél megvalósításának elérése végett felkéri az összes társadalmi, ipari és kereskedői szervezeteket, hogy amelyek ezt tehetik, az eszme megvalósítása céljából:

nem a diplomáért, hanem a szaktudás elsajátításáért e szükség szerinti különböző szakos szabadiskolákat, tanoncotthonokat, vágy tanfolyamokat állítsanak fel s azokat tartásuk fenn és irányítsák.

Megkeresi a Párt egyben az egyházi főhatóságokat, hogy a bármily okból megszűnő felekezeti iskoláik épületét ily célra a megfelelő egyesületeknek ajánlják fel, vagy ha maguk

az egyházak megvalósíthatják: akkor az ügyet maguk vegyék kézbe.

Ez eszme megvalósítására egész Románia területére való irányító és javasoló hatáskörrel a Közgazdasági Szakosztály kebelében egy önálló országos bizottságot szervez.

E bizottság tagjai egyelőre lennének: *Csiszár Lajos* elnöklete alatt Gyárfás Elemér, dr. Balogh Elek, Zima Tibor, dr. Lakatos Sándor, Sziogyártó Gábor, dr. Bartha Ignác, dr. Balázs András, dr. Illés Gyula, dr. Mikó Lőrinc, Reinhardt Gyula, Hexner Béla, dr. Fekete Andor, Moskowitz Izidor, Szabó Béni, Szabó Károly.

A bizottság magát kiegészítheti.

Siklódi István,

Bethlenfalva:

Legyen szabad hozzászólanom az előadó úr előadásához, miután bizonyos kéréseim nekem is vannak az ipari szakoktatást illetőleg. Sajnálatosan tapasztaljuk, hogy a szülők nincsenek tisztában azzal, hogy mivel kell ellátni egy leendő iparost. A szegény családok odaadják gyermekeiket iparostanoncnak, ahol azután ki is képezik őket, de amikor már felszabadítják, akkor már nincs mivel elkezdniök az ipart. Nem tudják megtalálni az életben megszerzett tudásukhoz való megélhetést s otthagyják az ipart s elmennek olyan más helyekre, más állásokba, ahol befektetés nélkül is megélhetést találnak. Amikor a bizottság majd megalakul az ipari szakoktatás ellenőrzésére, irányadásul bátor vagyok felemlíteni, nem árt az, ha a tisztelt szakosztály figyelmébe ajánlja az illető szülőknek, akik gyermekeiket iparos- és kereskedői pályára adják, hogy már előre kötelesek arról is gondolkodni és gondoskodni, hogy mi lesz az a szükséges anyagi eszköz, amellyel a tanulóéveit elvégzett ifju megkezdhesse pályáját. A földmives egészen természetesen tartja, hogy gyermekére földet kell hagynia, tőle vegyenek példát az iparos- és kereskedőtanoncok szülei is és teremtsék meg gyermekeiknek a megélhetési alapot. Enélkül nem lehet sem iparos, sem kereskedő, legfeljebb ipari munkás.

Dr. Gyárfás Elemér: Ebben az irányban nem annyira a párt, mint inkább a sajtó tehet sokat.

Szakács Péter

volt szenátor, Bikafalva:

Az ipari társadalom megerősítése szempontjából nézetem szerint nem elegendő a szakiparosoknak szövetkezetbe tömörítése által segíteni a jelenlegi bajokon és nem elegendő az, hogy az ifjúságot ipari pályára utaljuk, mert amint látjuk, a mai iparosnemzedék is éppen azért panaszkodik, hogy termékeit nem képes értékesíteni és hogy a bankkölcsönök utjai el vannak zárva előlük. Ma Romániában, főképpen Erdélyben úgy vagyunk, különösen a magyar iparosok, mint egy kőfallal körülövezett városban, ahova nem lehet bevinni idegen anyagokat és ahonnan nem lehet kivinni belföldön termelt anyagot. Az ipari élet fellendülésének hatalmas eszköze *a külföldön való értékesítés*. Erre nézve egy régi példa áll előttem és pedig Ausztriának példája, amely éppen azért lendült föl, mert a külföldön különböző helyeken alkalmas szaktudású férfiakat helyeztek el, akik tanulmányozták azt, hogy ott milyen ipari szokások és szükségletek vannak, hogy annak a vidéknek, például Kisáziának, Törökországnak, Bulgáriának – hiszen a nyugat felé az ipari érvényesülés már Ausztria számára sem volt lehetséges – milyen iparcikkekre van szüksége. Figyelmünket tehát nekünk is a közeli Kelet lehetőségeire kell irányítanunk és arrafelé kell ipari termékeink számára piacot keresni magunknak. Ha arra nem leszünk tekintettel, hogy iparunk termékeit alkalmas helyeken elhelyezzünk, akkor mind törekedhetünk a belföldön iparunk fejlesztésére, mert nem lesz lehetőségünk a fejlett ipar termékeinek elhelyezésére.

Dr. Gyárfás Elemér elnök: Ezt a kérdést az előzőkben már lényegében letárgyaltuk.

Szakács Péter: Csak röviden fogok beszélni. Régebbi időben Erdély iparossága Romániában találta meg az értékesítési piacot. Most ez a helyzet még inkább előttünk áll, hiszen vám nélkül szállíthatunk az ókirályságba. Az ókirályságnak azonban nincsen elég felvevőképesége s azután a legközelebbi piac már a közelebbi Kelet, Kisázsia. Az ottani viszonyok tanulmányozására kellene gondot fordítani. Magyarországnak annak idején voltak érdekeltségei Kisázsia

bizonyos pontjain. Ha ezt a módszert gyakorlativá tenné a Magyar Párt, illetőleg az ő kieszközlése folytán a román kormány, lehetőség volna arra, hogy az iparcikkek elhelyezést találjanak. *A keleti piacok tanulmányozására* kérem felhívni a kormány figyelmét.

Dr. Gyárfás Elemér elnök: A parlamenti csoport a kormány figyelmét fel fogja hívni a kérdésre, amelynek intézése a kormány dolga és nem a mienk.

Szappanos Gyula,

Temesvár:

Az ipari szakoktatás kérdéséhez akarok hozzászólni, melyre nem árt ismételten felhívni a figyelmet. Temesvár város adatait emlitem fel ebben a tekintetben. Temesváron 3000 önálló iparos van, kiknek nagyon csekély töredéke román származású. Ezzel szemben a város által létesített tanoncotthonban csak 3–4% magyar gyermek talál elhelyezést, míg a többi román. Az itteni viszonyokat nem ismerem pontosan, valószínűnek tartom azonban, hogy majdnem mindenütt ez a helyzet. Arra akarom felhívni a mélyen tisztelt szakosztály figyelmét, hogy mi, Temesvár városának iparosai, a magunk adóival és hozzájárulásaival tartjuk fenn ezt az iparos tanonc-otthont is s ha a város vezetősége az államtól is kapná a fentartási költségeket, akkor is nekünk, magyar iparosoknak, fokozottabb jogunk van arra, mivel a román lakosság nagy többsége földmives. Kérem a szakosztályt, keresse meg az alkalmat annak kieszközlésére, hogy *a tanoncotthonokba olyan arányban fogadjanak be ellátásra magyar gyermekeket, ahogyan azt az illető helyeken a magyar iparosság lélekszáma előírja*. Ha ezt nem sikerül keresztülvinni, elfogynak a magyar iparosok. Akkor hiábavaló a szakoktatás szervezése, nem lesz akit tanítanunk, ha csak nem saját magunkat. A jövő garanciája szempontjából szükségünk van fejlett iparostársadalomra, amely a polgári társadalmi rendnek mindig oszlopa és ereje volt. Most az erdélyi magyarság helyzetének megváltozása után, amikor az egyetemekre jutást megnehezítik és amikor közpályákra való bejutás és az ott való érvényesülés a kisebbségek számára nagyon nehéz, különösen fontos a mi szempontunkból

az ipari és kereskedelmi pályákon való érvényesülési lehetőség. Éppen ezért azt javasolom, hogy a magunk erejéből minden városban állítsunk föl magyar iparos tanoncotthonokat s majd akkor lehet azután tanoncoktatásról is beszélni. Mert addig mind beszélhetünk, javasolhatunk, jó magyar tanoncaink nem lesznek. Az iparosoknak a nehéz lakásviszonyok miatt nem igen van helye a tanoncok elhelyezésére és az is nagy nehézség, hogy a tanoncokat házi munkákra is felhasználják. Feltétlen érdeke a magyarságnak, hogy a magyar fiukat, mint iparostanoncokat, minden oldalról támogatásban részesítsék.

Csiszár Lajos zárószava:

Ezelőtt két évvel Gyergyószentmiklóson kifejtettem, hogy mennyire fontosak a tanoncotthonok és utaltam a marosvásárhelyi magyar tanoncotthonra, mint olyanra, amelyet az ottani magyarság alapított meg, helyesebben az építőiparosok ottani szövetsége. Beláttuk, hogy a polgári társadalmi rend megóvása érdekében szükség van az ilyen otthonokra és ezért még a háboru előtt létesítettük ezt az iparos-otthont, amely ma talán egyedüli ilyen intézménye Nagyromániának. Amit Marosvásárhely megtett, azt megcsinálhatja bármely ipartestület. Akkor Gyergyószentmiklóson kifejtettem, hogy mekkora szükség van az iparos ifjuságunk helyes nevelésére. Éppen most, a gyűlés előtt mondtam el egyik barátomnak, hogy mi Marosvásárhelyen íráspróbát tettünk több olyan iskolásgyermekkel, akik nyolc osztályt végeztek el elég jó eredménnyel. Kiderült, hogy a sok gyermek közül alig akad olyan, aki magyarul helyesen tud írni. A marosvásárhelyi iparosotthont az iparostársadalom ajándékozása útján építettük föl. Az egyik elkészítette a fedeleket, a másik adta az ablakot, a harmadik a redőnyöket, egy negyedik a festést, szépen megépült a kétemeletes palota, amely maga megér másfélmilliót, berendezésével és könyvtárával együtt pedig hárommilliót is. Csak akarni kell és egyik napról a másikra meg lehet dolgokat valósítani. Temesváron, tudom, az országos gyermekvédő liga tartott fenn hasonló otthonot és az állam ezért tette reá a kezét. Ezekre akartam fölhívni bezárásul a Magyar Párt és a szakosztály figyelmét.

Dr. Gyárfás Elemér zárószavai:

Azt hiszem, hogy az összes jelenlévők csatlakoznak Csiszár Lajos előadásában és zárószavaiban foglaltakhoz. Tudatában vagyunk annak, hogy gondoskodnunk kell az utánpótlásról, mert hiszen a tendencia az, hogy a román iparoság szorítsa le a magyar iparosságot. A kiküldendő bizottságba Csiszár Lajos urat kérjük föl elnöknek, mert akkor lesz az ügynek gazdája, ha ő élére áll és rászoritja a bizottság tagjait arra, hogy dolgozzanak. Ezzel befejezzük az ipari kérdések tárgyalását és biztosítjuk az ipari társadalom tagjait arról, hogy a Magyar Párt vezetősége teljes tudatában van annak, hogy az erdélyi magyarság megváltozott, eltolódott társadalmi helyzetében mekkora szüksége van erre az iparostársadalomra. Intellektuális osztályunk minden tekintetben háttérbe szorul, a birtokososztály nincsen többé azon a fokon, hogy a magyarság közéleti teendőiben a régebbi szerepének és munkakörének megfelelőt fejthessen ki és így a jövő évtizedekben az iparostársadalomra vár az a feladat, – a Magyar Párt és az én őszinte meggyőződéseim szerint is, – hogy a magyarság összes keretei között vezetőszerpet játsszék. Mi ennek teljes tudatában vagyunk és éppen ezért minden iparospanaszt és kívánságot nemcsak fölkarolunk, hanem kötelességünknek érezzük azt, hogy azokat a legodaadóbban szolgáljuk.

A Szakosztály Csiszár Lajos javaslatát elfogadja és elnök indítványához képest Csiszár Lajos elnöklete alatt a javaslatba hozott férfiakkól álló bizottságot küld ki az ipari szakoktatás irányítására.